

ČETIRI MAGNETA BRIGE U FUNKCIJI INKLUZIJE

Sažetak

Rad je fokusiran na problem nedostatne i neadekvatne individualizacije planiranja brige za osobe sa posebnim potrebama, posebno sa aspekta isključenosti samih korisnika iz procesa nastanka individualnog planiranja njihove skrbi. Kao jedno od mogućih rješenja nudi se primjena Brandonovih magneta brige, koji ne samo da mijenjaju iz korijenja pristup planiranju brige već, što je najvažnije, korisnika i njegovu ulogu u planiranju brige stavljaju u centar dešavanja.

Ključne riječi: osobe sa posebnim potrebama, plan brige, Brandonovi magneti brige

Summary

This paper focuses on the issue of insufficient and inadequate individualization in planning the care for persons with special needs. This especially deals with aspect concerned with exclusion of the subjects from the process of individual planning of their care. As one of the solutions to this problem, we suggest application of Brandon's magnets of care, which not only change the approach to care planning from its roots but also, what is even more important, put the user and his role in the center of the care planning process.

Key words: persons with special needs, care plan, Brandon's magnets of care

Uvod

U vremenu kada imamo intenziviranu pojavu dodatnog angažmana na planu donošenja niza zakonskih odredbi, koje bi trebalo da unaprijede prava i mogućnosti osoba sa posebnim potrebama, te se naglašava sprovođenje inkluzije istih u području obrazovnog, ali i svakodnevnog življenja, od iznimne je važnosti primijetiti kako taj proces ne može biti usmjeren na adekvatan način ka korisnicima ukoliko oni nisu uključeni u njegovo projektovanje i implementaciju. Ovo se odnosi na globalni plan, ali i na individualni, pri čemu posebno naglašavamo potrebu učešća korisnika u projektiranju plana brige, koji je njima lično namijenjen. Nažalost, moramo konstatirati kako korisnici ne samo da nisu uključeni u planiranje i programiranje na općem planu brige za lica sa posebnim potrebama već najčešće niti na planu individualnih

programa za njihovu skrb. Stoga je ovaj rad, prije svega, namijenjen skretanju pozornosti na ovaj problem i mogućnosti njegovog razrješenja implementacijom i primjenom Brandonovih magneta brige na planu individualnog programiranja brige za osobe sa posebnim potrebama.

Osobe sa posebnim potrebama

Kategorija osoba sa posebnim potrebama obuhvata široki raspon osoba sa onesposobljenjima u anatomskom, funkcionalnom i socijalno-emocionalnom smislu. S obzirom na varijacije mogućih formi nedostataka, koji osobu mogu svrstati u kategoriju osobe sa posebnim potrebama, kao osnovni kriterij uzima se stepen funkcionalne očuvanosti. Osoba spada u kategoriju osoba sa posebnim potrebama ukoliko određeni nedostatak, kojim je pogođena, onemogućava njeno samostalno funkcionisanje, učenje i razvoj u skladu sa uobičajenim razvojnim standardima. U kojoj mjeri nedostatak ili oštećenje određene funkcije onemogućava samostalno funkcioniranje i razvoj, moguće je govoriti tek nakon i na osnovu stručne procjene od strane ekspertnog tima. Pritom u samoj procjeni kao vodeći motiv treba da bude utvrđivanje ne samo stepena nedostatka sa kojim se individua nosi već, prije svega, da se utvrdi u kojoj mjeri i koje funkcije su ostale očuvane, na koji su način iskoristive za razvoj jedinke i slično. Stoga se i formira tim od stručnjaka različitih profila, prije svega: ljekara, pedagoga, psihologa, defektologa, socijalnog radnika i nastavnika sa dugogodišnjim iskustvom. Timu se u procesu procjene i kod konačne odluke treba priključiti i nastavnik koji je radio sa djetetom, ako je ono već uključeno u nastavni proces.

Stručni tim u funkciji opserviranja djeteta sa posebnim potrebama

Stručni tim za opservaciju djeteta sa posebnim potrebama obično je sastavljen od ljekara, psihologa, pedagoga, defektologa i jednog nastavnika sa dugogodišnjim iskustvom, te nastavnika koji predaje djetetu, ukoliko je ono uključeno u nastavni proces. Stručni tim za zadaću, prije svega, ima procjenu stepena oštećenja funkcionalne efikasnosti djeteta, procjenu značaja tog oštećenja za nastavni proces, procjenu stepena i vrste očuvanih kapaciteta

te procjenu mogućnosti kompenzacije nedostatka kroz očuvane resurse. Stručni tim se sastaje jedanput sedmično, predlaže dodatne pretrage i elaboracije, ako za takve postoji objektivna potreba. U uvjetima promocije inkluzivnog obrazovanja njegova prevashodna zadaća je izrada specijalnog plana i programa po kojem sa djetetom treba raditi i procjena efikasnosti napretka ostvarenog primjenom takvog programa. Da bi se osmislio što efikasniji program individualnog rada, neophodno je pratiti i zadovoljiti potrebe i mogućnosti djeteta, te iste uskladiti sa zahtjevima obrazovanja, svedenim na prihvatljivu mjeru.

Procjena stepena funkcionalne ometenosti

U principu, stručni tim za zadatak ima utvrđivanje stepena funkcionalne ometenosti djeteta, pri čemu je ta procjena fokusirana na slijedeće:

1. utvrditi stepen i vrstu funkcionalne ometenosti,
2. utvrditi stepen očuvane funkcionalne sposobnosti,
3. utvrditi status ostalih funkcionalnih resursa jedinke i mogućnost njihove iskoristivosti u pravcu kompenzacije nedostataka,
4. utvrditi mogućnosti i granice utjecaja koje interveniranje može producirati,
5. na osnovu elaboriranog stanja, u komunikaciji sa djetetom i značajnim drugim iz njegovog okruženja, izraditi individualni plan brige, te, ako postoji mogućnost za daljnje pohađanje redovnog nastavnog procesa, utvrditi osnovne kriterije za individualni rad sa djetetom u nastavnom procesu.

Ovdje posebnu pažnju treba posvetiti mogućnostima učenja, usvajanja navika, ponašanja i napredovanja osoba sa poteškoćama u razvoju (Foppa, 1975).

Planiranje brige

Kako znati koji je pravi način, kako i šta uraditi da bi se pokrile potrebe korisnika? Odgovor je jednostavan – treba pitati korisnika!

Međutim, nije stvar samo u tome da se pita, više se radi o tome kako pitati. Praksa institucija je svaku komunikaciju sa

korisnicima svela na razinu anketa, anamnestičkih podataka, upitnika. Koliko je to porazno govori sam izraz uzeti anamnezu, potencirajući na uzimanju, gubi se svaki smisao komunikacije. Dakle, pristupamo čovjeku kao objektu, a ne ljudskom biću. Možda u prilog gubitka stvarne brige govori davna konstatacija Vigotskog (1996:7): „praktična defektologija je, takođe, izabrala taj najlakši put broja i mjere i pokušala da sebe osmisli kao mikro pedagogiju“. Upravo taj put, koji kao pogrešan podcrtava Vigotski, doveo je do suštinskog zanemarivanja konačnih korisnika brige. Otudjujući institucije brige od konzumenta brige, došli smo u situaciju da je sama briga otuđena od njenog korisnika, te stoga nije moguće odgovoriti zahtjevima njegovih potreba.

Brandon (1993:3) piše: „mnogo više vjerujem poeziji, mirisu mokre trave i zalascima sunca. Oni mogu sjediniti ljude zajedno; slomiti zapreke između takozvanih “njih” i “nas”-korisnika i zaposlenih.“ Jasna je poruka kako korisniku treba pričati kao čovjek čovjeku, komunicirati na istoj ravni, jer samo ono što nam je zajedničko može nas učiniti otvorenim i za ono što nam je različito. Isto kao što zajednička iskustva duševnih poteškoća i hospitalizacije zbližavaju članove udruženja, tako i svakodnevne, obične stvari koje volimo ili ne volimo mogu zbližiti korisnika i profesionalca, ili mi možda nemamo ništa zajedničko? U dosadašnjoj praksi smo na prvom mjestu na poslu bili profesionalci, potencirajući profesionalnost i gubeći iz vida da je ona određena kao pomagačka profesija, i da bi *čovjek* u drugima, ali i u nama, trebao biti na prvom mjestu.

Stoga profesionalnu strategiju distance u odnosu na korisnika i nemogući profesionalni rječnik, koji koristimo u ophođenju, trebamo svesti na minimum, jer su oni, među ostalim, glavni nosioci kritike dosadašnjeg načina rada, kako ističe i Brandon (1995). On nalazi da je za planiranje korisnikove brige neophodno lično se identificirati sa čitavim procesom i ličnošću korisnika (Brandon, 1993). Bitno je, dakle, upitati se kakav bi bio naš sopstveni plan brige?

U istom djelu Brandon (ibid.:15) navodi Hudsonov opis dugih i opreznih koraka u planiranju brige:

- postavljanje prioriteta – procjena bi trebala naglašavati potrebe korisnika,
- istražiti resurse korisnika i onih koji vode brigu – jačine korisnika mogu kompenzirati za neke poteškoće,

- resursi onih koji vode brigu trebaju biti pregledani, ali zahtjevi moraju biti realni,
- definirati potrebe usluge – intervencija treba biti ciljana što preciznije ka identificiranim potrebama,
- razmotriti alternative – plan brige ne bi trebao biti isti kao “sa police” usluga,
- diskutirati opcije – posebno sa onima koji vrše brigu i korisnicima; ustanoviti preference – pokušati ponuditi istinite izbore opcija usluga.

Brandon (1993) nalazi da postoji velika prepreka na putu ka korisniku, koja leži u separaciji aktivnosti zvanih procjena i planiranje brige, te da je veoma bitno da korisnik obje aktivnosti osjeti kao neprekidan proces izvršavan od strane jedne osobe. Poteškoća je u tome što ove aktivnosti zahtijevaju dva radikalno različita pristupa. Brandon (ibid.) tu razliku slikovito prikazuje koristeći sisteme *Yin* i *Yang*. *Yin* prema ovom autoru pretpostavlja upoznavanje osobe, u procesu punom institucije empatije i letova imaginacije, dok *Yang* predstavlja proces analiziranja, organiziranja i pregovaranja, uključujući discipliniranost i pažljivo konstruiranje okvira brige.

Moramo izbjegavati nametanje planiranja brige, jer nas to ponovo vodi ka profesionalizaciji. Brandon (1993) naglašava da čitav proces planiranja brige treba da bude pozitivna ljudska vježba povećanja kontrole, istraživanja bola i brige; poboljšavanja vještina i pravljenja pravih i vrijednih kontakata. Za ovakvo planiranje brige neophodno je, po Brandonu (1993), kao planer brige, imati slijedeće osobine: sposobnost slušanja, komuniciranja, ljudsku toplinu, traženje i oslanjanje na informacije, pomagati u ponovnom pravljenju vizije, izbjegavati kljentizaciju, razumijevanje sistema, sposobnost pregovaranja, procjenjivanja i monitoringa.

Planiranje brige počinje razgovorom kroz koji bi trebalo da upoznamo korisnika, njegove jake i slabe strane, socijalne kontakte koje održava, postojanje značajnih drugih od kojih prima podršku, njegove strahove, dileme, poteškoće sa kojima se susretao i sa kojima se susreće, važni su nam njegovi interesi, znanja, sposobnosti, načini na koje eventualno uspijeva savladati vlastite tegobe ili ih barem umanjiti.

Nas interesira sa kojom vrstom poteškoća se susreće u svakodnevnom životu, kojim segmentima je zadovoljan, a kojim ne,

šta bi želio promijeniti i na koji način. Sličnu vrstu razgovora bilo bi poželjno obaviti i sa značajnim drugim, i, eventualno, sa onima koji vode određenu vrstu brige za korisnika, ako takvi postoje.

Obratimo li pažnju na to da Wallon (1999) posmatra razvoj djeteta kao interakciju akta i efekata, pri čemu posebno ističe značaj igre u procesu približavanja «ne ja» objektima, u koje spada cjelokupno socijalno okruženje, biva nam jasno da je nemoguće ostvariti smislen plan brige koji isključuje mišljenje, želje i htijenja korisnika. Poseban značaj u procesu približavanja, po Wallonu, predstavlja približavanje, u čijoj pozadini leži urođena potreba za emocionalnim približavanjem. Upravo ovaj segment, možda, najznačajnije nedostaje u procesu brige o korisnicima, koji spadaju u kategoriju lica sa posebnim potrebama.

Tek kada prikupimo dovoljnu količinu informacija o korisniku da bismo mogli reći da barem dijelom možemo sagledati, na prvom mjestu, njega kao osobu, dakle, da ga relativno dobro poznajemo, te njegove potrebe, htijenja, želje, nastojanja i očekivanja, tek tada možemo otpočeti sa slijedećom fazom planiranja brige.

Princip primjene četiri magneta

Ova faza uključuje primjenu četiri magneta na život korisnika, što predstavlja produbljivanje i objedinjenje naših saznanja o životu korisnika na četiri, za planiranje brige najznačajnije, osovine, kako ih iznosi Brandon (1993:24), a to su:

1. kontrola

- a) Koliki stepen kontrole ima nad svojim životom?
- b) Šta mu se sviđa, a šta ne?
- c) Kako kontrola može biti produžena?
- d) Kakva vrsta podrške bi bila potrebna?

2. vještina

- a) Kakve vještine ima?
- b) Kakvo treniranje (podučavanje, podrška) je potrebno da bi se te vještine poboljšale?

3. bol

- a) Koliki je opseg fizičkog i emotivnog bola?
- b) Kako pati?
- c) Kako možemo postati više svjesni tog bola i pomoći ublažiti ga?

4. kontakt

- a) Kakve vrste odnosa ima sa drugima?
- b) Kakvi su mu doživljaji voljenja i svidanja?
- c) Sa kim se druži?

Slijedeća faza je plan brige i određenje etapa procesa, koji bi vodili ka ostvarenju ovoga plana.

Literatura

1. Brandon, D. (2007). *A friend to alleged lunatics*. Mental Health Today, 37-39.
2. Brandon, D. (2000). *Tao of survival: spirituality in social care and counselling*. Venture Press, Birmingham.
3. Brandon, D. (1995). *Searching for diamonds in cyberspace*. Community Living, 9(1):7.
4. Brandon, D. (1995). *Meaningless lives in the community*. Care Plan, 1(4):15-17.
5. Brandon, D. (1993). *Money for change?* Community Living, 24-26.
6. Cohen, G. (1996). *Memory in the real world*. Second edition. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
7. Foppa, K. (1975). *Lernen, Gedächtnis, Verhalten. Ergebnisse: Probleme der Lernpsychologie* (9th ed.). Köln: Kiepenheuer & Witsch.
8. Vigotski, L. (1996). *Osnove defektologije*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Beograd.
9. Wallon, A. (1999). *Razvoj deteta*. Nolit. Beograd.